

Pedagogische kwaliteit gemeten in peuterspeelzalen

ANNEMIEK VEEN

RUBEN FUKKINK

MIRJAM GEVERS DEYNOOT-SCHAUB

ANNA HEURTER

KATRIEN HELMERHORST

IRIS BOLLEN

Pedagogische kwaliteit gemeten in peuterspeelzalen

Uitkomsten uit het pre-COOL cohortonderzoek en
het NCKO-onderzoek naast elkaar gezet

ANNEMIEK VEEN

RUBEN FUKKINK

MIRJAM GEVERS DEYNOOT-SCHAUB

ANNA HEURTER

KATRIEN HELMERHORST

IRIS BOLLEN

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Veen, A., Fukkink, R., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., Heurter, A.M.H., Helmerhorst, K., Bollen, I.

Pedagogische kwaliteit gemeten in peuterspeelzalen.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(rapport 920, projectnummer 40592)

ISBN 978-90-6813-000-0

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Plantage Muidergracht 24, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstammstituut.uva.nl

Dataverwerking: Elion.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2014

1 Inleiding

In deze brochure vatten we resultaten samen uit twee onderzoeken die op verzoek van het ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid (SZW) zijn uitgevoerd. Van de beide onderzoeken is verslag gedaan in afzonderlijke rapportages¹. In deze brochure presenteren we de resultaten uit beide onderzoeken en brengen deze vervolgens met elkaar in verband. Beide studies waren gericht op het beantwoorden van de volgende vraagstelling: Hoe is de pedagogische kwaliteit van het peuterspeelzaalwerk in Nederland?

Definiëring van pedagogische kwaliteit

In onderzoek naar peuterspeelzalen en kinderdagverblijven wordt doorgaans onderscheid gemaakt tussen de *proceskwaliteit* en de *structurele kwaliteit*. Proceskwaliteit verwijst naar de directe dagelijkse ervaringen van kinderen in de kinderopvang en de interacties die zij aangaan met andere kinderen, pedagogisch medewerkers en het aanwezige spelmateriaal. De pedagogisch medewerker speelt een sleutelrol in de proceskwaliteit via de directe interacties met de kinderen, maar ook omdat de pedagogisch medewerker meer indirect de interacties tussen kinderen en de manier waarop kinderen met het spelmateriaal omgaan beïnvloedt. Structurele kwaliteit verwijst naar kenmerken zoals de groepsgrootte en staf-kindratio en het opleidingsniveau

¹ Veen, A., Heurter, A., & Van der Veen, I. (2014). De pedagogische kwaliteit van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 903.

Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., Helmerhorst, K.O.W., Bollen, I., & Fukkink, R.G. (2014).

Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 2- tot 4- jarigen in Nederlandse peuterspeelzalen in 2013. Amsterdam: NCKO.

van de medewerkers. Proceskwaliteit wordt gezien als bepalend voor het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen, terwijl structurele kwaliteit geldt als voorwaarde voor proceskwaliteit en daarom indirect van belang is voor het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen. Een voorbeeld hiervan is dat een kleinere groep en een gunstigere staf-kindratio meer gelegenheid bieden voor kindgerichte aandacht en zo interactieve processen een kans geven. In beide onderzoeken werd gebruik gemaakt van meetinstrumenten die deze aspecten van proceskwaliteit in kaart brengen.

Aansluitend op dit onderscheid is de hoofdvraag opgedeeld in twee deelvragen, een vraag naar de proceskwaliteit in de groepen (o.a. interacties tussen pedagogisch medewerkers en kinderen en kinderen onderling) en een vraag naar de structurele kwaliteit in de groepen (o.a. groeps grootte, staf-kindratio).

Secundaire analyses gegevens pre-COOL-cohortonderzoek

Het *eerste onderzoek* is een secundaire analyse op gegevens uit het pre-COOL-cohortonderzoek. In het pre-COOL-onderzoek wordt een grote groep kinderen vanaf tweejarige leeftijd gevolgd in hun ontwikkeling en in hun (latere) schoolloopbaan. Daarvoor worden periodiek gegevens verzameld, zowel over de ontwikkeling van elk kind, als over de (kwaliteit van de) instellingen die zij bezoeken. De kwaliteit van de peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en voorscholen wordt in het pre-COOL-onderzoek onderzocht met behulp van vragenlijsten en door middel van groepsobservaties. Hierbij is gekeken naar structurele randvoorwaarden, zoals een dubbele bezetting en een gecertificeerde pedagogisch medewerker, en naar de kwaliteit van het aanbod, zoals de mate van stimulering van de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. In de groepsobservaties is onder meer gekeken naar de kwaliteit van het taal- en rekenaanbod en van groepsinteracties. Er zijn bijvoorbeeld gegevens verzameld over de mate waarin aan kinderen emotionele ondersteuning wordt geboden en de mate waarin zij taalstimulering of cognitieve stimulering ondervinden.

Kwaliteitspeiling met NCKO-instrumenten

Het *tweede onderzoek* is een kwaliteitspeiling in 52 peuterspeelzaalgroepen van 52 peuterspeelzalen, uitgevoerd door onderzoekers van het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO). Hierbij is gebruik gemaakt van het zogenoemde NCKO-instrumentarium. Het gebruik van dezelfde meetinstrumenten als in eerdere NCKO-peilingen maakt het mogelijk de in de

peuterspeelzalen verzamelde gegevens te vergelijken met de meest recente peiling van de kwaliteit van kinderdagverblijven (zie de laatste kwaliteitspeiling van 2012 in de kinderopvang door het NCKO van Fukkink, Gevers Deynoot-Schaub, Helmerhorst, Bollen & Riksen-Walraven, 2013).

Presentatie van de uitkomsten

De algemene vraagstelling in het onderzoek is het in kaart brengen van de kwaliteit van het peuterspeelzaalwerk. Bij de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag maken we een onderscheid tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met een programma voor voor- en vroegschoolse educatie (hierna afgekort met: vve). Aanvullend vergelijken we de proceskwaliteit van peuterspeelzalen met de kwaliteit in kinderdagverblijven.

In het volgende hoofdstuk beschrijven we kort de opzet van het pre-COOL- en het NCKO-onderzoek. In hoofdstuk 3 beschrijven we voor de studies van pre-COOL en NCKO afzonderlijk de belangrijkste resultaten voor de proceskwaliteit, waarbij we een onderscheid maken tussen interactievaardigheden van de staf, de algemene proceskwaliteit en de structurele kwaliteit. Aanvullend rapporteren we vergelijkende gegevens van peuterspeelzalen (met en zonder vve) en kinderdagverblijven. Vervolgens brengen we in hoofdstuk 4 de resultaten uit beide onderzoeken met elkaar in verband. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van de belangrijkste conclusies.

2 Onderzoeksopzet

Het pre-COOL cohortonderzoek

Steekproef

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de tweede meting van het pre-COOL-onderzoek, in 2012. Deze is uitgevoerd bij 256 voorschoolse voorzieningen, 177 peuterspeelzalen, 76 kinderdagverblijven en 3 gecombineerde instellingen. Vergeleken met het landelijke beeld zijn de aan pre-COOL deelnemende instellingen oververtegenwoordigd in middelgrote en grote en ondervertegenwoordigd in kleine gemeenten. Een groot deel van deze voorzieningen (ruim 80 procent) voert een vve-programma uit. Het gaat om de brede, integrale programma's, zoals Piramide, Kaleidoscoop, Uk & Puk/Puk & Ko en Startblokken. Niet meegeteld zijn minder intensieve programma's en trainingen, zoals de Taallijn VVE, Boekenpret, of Vversterk-trainingen. Niet alleen veel peuterspeelzalen gebruiken een vve-programma, maar ook een groot deel van de kinderdagverblijven gaf aan hiermee te werken. Dit laatste is opmerkelijk omdat kinderdagverblijven op het moment van dataverzameling nog niet zo lang bij het vve-beleid betrokken waren. Het hoge percentage instellingen dat een vve-programma uitvoert heeft te maken met de steekproeftrekking en de aanwezigheid van een vaak substantieel aantal allochtone ('doelgroep')kinderen in deze instellingen².

² Met het oog op de vraagstelling van pre-COOL is gezorgd voor een oververtegenwoordiging van basisscholen en hieraan gerelateerde instellingen met allochtone kinderen. Deze bevinden zich doorgaans in wat grotere gemeenten of stedelijke gebieden. Zie voor een beschrijving en verantwoording van de steekproef: Pre-COOL consortium, 2012 (www.pre-cool.nl).

Meting van de proceskwaliteit

Voor het meten van de proceskwaliteit in peuterspeelzaal- en kinderopvanggroepen is in het pre-COOL-onderzoek gebruik gemaakt van een internationaal veel gebruikt instrument, de Classroom Assessment Scoring System (CLASS Toddler) (Pianta, La Paro & Hamre, 2008). De CLASS is bedoeld om de emotionele en de educatieve proceskwaliteit in de groepen in kaart te brengen. Er worden drie dimensies onderscheiden: emotionele ondersteuning, gedragsregulering en educatieve ondersteuning. Bij emotionele ondersteuning gaat het om het zorgen voor een positieve sfeer en warme relaties in de groep. Ook de mate waarin de pedagogisch medewerkers sensitief en responsief reageren op de kinderen en rekening houden met hun interesses en inbreng in spel en activiteiten is onderdeel van emotionele ondersteuning. Onder gedragsregulering valt de wijze waarop de pedagogisch medewerkers kinderen ondersteunen in het vertonen van wenselijk gedrag binnen de groep. Educatieve ondersteuning heeft betrekking op het stimuleren van de ontwikkeling in brede zin en in deze studie meer specifiek het stimuleren van de taal- en cognitieve ontwikkeling. Het gaat hierbij om de mate waarin pedagogisch medewerkers taalrijke activiteiten aanbieden, die aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen en waarin ze uitgedaagd worden om verbanden te leggen en na te denken. Ook het geven van specifieke feedback in reactie op wat kinderen zeggen en doen om ze verder te helpen in hun ontwikkeling maakt onderdeel uit van educatieve ondersteuning. De groepsobservaties zijn uitgevoerd tijdens verschillende situaties van het dagprogramma, zoals vrij spel, educatieve activiteiten, verzorging, eten en drinken.

Daarnaast is binnen pre-COOL gekeken naar de leeromgeving en aanwezige materialen op het gebied van ontluikende geletterdheid/taal en ontluikende gecijferdheid/rekenen en naar de manier waarop de pedagogisch medewerkers deze gebruiken in hun omgang met de kinderen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de Early Childhood Environment Rating Scale Extension (ECERS-E³). De ECERS-E zoomt in op de educatieve gerichtheid van voorzieningen. Voor de observaties binnen pre-COOL hebben we twee van de vier schalen gebruikt, de schalen 'taal' en 'rekenen'.

3 De ECERS-E is aanvulling op de ECERS-R, zie: Sylva, Siraj-Blatchford & Taggart (2006).

Structurele kenmerken

In het pre-COOL-onderzoek zijn via vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers en leidinggevendenden structurele kwaliteitskenmerken bevroegd, zoals groeps grootte, staf-kindratio, het opleidingsniveau van de staf, het aantal ervaringsjaren van het personeel en het aandeel allochtone kinderen en medewerkers in de instelling.

Het NCKO-onderzoek

Steekproef

Gegevens zijn in de tweede helft van 2013 verzameld bij 52 peuterspeelzaalgroepen waarvan 26 peuterspeelzaalgroepen met vve en 26 reguliere peuterspeelzaalgroepen zonder vve. De 26 peuterspeelzaalgroepen met vve zijn aselekt getrokken uit het landelijk register kinderopvang en peuterspeelzalen (LRKP), verkregen via het Ministerie van SZW. Gedurende de telefonisch werving bleek dat het landelijk register kinderopvang en peuterspeelzalen te weinig reguliere peuterspeelzalen (zonder vve) met de zojuist genoemde eisen bevatte om 26 reguliere peuterspeelzalen binnen de gestelde periode aselekt te kunnen trekken. Peuterspeelzalen die in het LRKP-bestand als 'regulier' geregistreerd stonden bleken bij navraag vaak toch een vve-programma te gebruiken. Daarom zijn 10 reguliere peuterspeelzalen selectief geworven via kinderopvang- en welzijnsorganisaties. De in 2013 verzamelde peuterspeelzaalgegevens worden ter beantwoording van de onderzoeksvraag vergeleken met gegevens over peutergroepen in kinderdagverblijven uit 2012 (Fukkink e.a., 2013).

Meting van de proceskwaliteit

De *proceskwaliteit* van de peuterspeelzalen is in het NCKO-onderzoek op twee manieren in kaart gebracht, door observatie van de algemene proceskwaliteit en door observatie van de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers. De algemene proceskwaliteit is gemeten met behulp van vijf subschalen uit de Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R; voor kinderen van 2,5 tot 5 jaar) (Harms, Clifford & Cryer, 1989). De vijf subschalen die zijn opgenomen in het NCKO-onderzoek zijn: *Ruimte en meubilering*, *Taal* (alleen het item *Boeken*), *Activiteiten*, *Programma* en het item voor het brengen en halen van de kinderen. De interactievaardigheden zijn gemeten aan de hand van zes door het NCKO ontwikkelde observatieschalen

voor het meten van interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers. Deze vaardigheden zijn: *Sensitieve responsiviteit, Respect voor autonomie, Structureren en grenzen stellen, Praten en uitleggen, Ontwikkelingsstimulering, en Begeleiden van interacties tussen kinderen.*

Structurele kenmerken

Naast de proceskwaliteit is een aantal *structurele kwaliteitskenmerken* van de opvang vastgesteld die ook zijn opgenomen in vorige peilingen in de kinderdagopvang, zoals de bestaansduur van het kinderdagverblijf, de groepsgrootte, de staf-kind ratio en de opleiding leeftijd, werkervaring, en omvang van de aanstelling van de pedagogisch medewerker (Fukkink e.a., 2013). De structurele kwaliteitskenmerken zijn vastgesteld via directe observatie (groepsgrootte en de staf-kind ratio) of met behulp van vragenlijsten (opleiding, leeftijd, ervaring en omvang van de aanstelling).

3 Resultaten uit het pre-COOL- en het NCKO-onderzoek

Het pre-COOL cohortonderzoek

Peuterspeelzalen

Kwaliteit van de interactievaardigheden

Uit de groepsobservaties met de peutersversie van de CLASS blijkt dat peuterspeelzalen goed scoren op het bieden van ondersteuning van de emotionele ontwikkeling (een positieve sfeer creëren, sensitief op kinderen reageren). Een emotioneel ondersteunend klimaat is belangrijk voor het welbevinden van een kind en is een voorwaarde voor kinderen om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dat de peuterspeelzalen hierop scores in de hoge range laten zien is dus een positief gegeven. De peuterspeelzalen scoren redelijk op gedragsregulering, dus op het creëren van voorwaarden voor leren (gedrag reguleren; beschikbare tijd benutten voor leren). Mindere resultaten zien we bij de geobserveerde aspecten die horen bij de educatieve ondersteuning. Hierop scoren de peuterspeelzalen middelmatig, vooral op het geven van feedback. Een gepaste feedback bevordert het leren en begrijpen van kinderen en zorgt voor een grotere deelname aan spel en activiteiten. Op dit punt lijkt er nog veel ruimte te zijn voor verbetering.

Algemene proceskwaliteit

Met behulp van de ECERS-E is de educatieve gerichtheid van voorzieningen geobserveerd, toegespitst op taal en rekenen. Met de ECERS-E wordt gekeken naar de aanwezigheid van materialen voor taal en rekenen en naar de manier waarop medewerkers deze gebruiken om de taal- en rekenontwikkeling bij jonge kinderen te stimuleren. De scores in de peuterspeelzaalgroepen zijn zeer

laag. Gemiddeld ligt de score op talige aspecten rond de 3 en op aspecten die rekenen meten rond de 2 (op een zevenpuntsschaal). Voor taal betekent dit resultaat bijvoorbeeld dat er verschillende soorten boeken in de groepsruimte aanwezig zijn, maar dat een eventueel aanwezige leeshoek niet zelfstandig door kinderen wordt gebruikt, noch dat kinderen hiertoe actief worden aangemoedigd. Verder wordt gemiddeld genomen wel voorgelezen, maar er wordt niet of nauwelijks gepraat over de inhoud. Als het gaat om het aspect 'praten en luisteren' geldt dat er wel sprake is van enige conversatie tussen kinderen en medewerkers, maar het actief taalgebruik door kinderen is minimaal. Kinderen worden bijvoorbeeld niet aangemoedigd om wat langere tijd (bijvoorbeeld in een klein groepje) gesprekjes te voeren. Volwassenen bieden niet of nauwelijks hulp of begeleiding in conversaties met kinderen en stellen geen of weinig open vragen, zoals 'wat denk je dat er gebeuren zou als...' om de taal van kinderen uit te breiden. De score voor rekenen reflecteert dat er vaak wel materialen beschikbaar zijn, zoals vormen en materialen om te sorteren of te matchen, maar tijdens de observaties wordt hiermee gemiddeld genomen nauwelijks gespeeld of gewerkt. De scores zijn dus *overall* laag.

Structurele kwaliteit

De gemiddelde groeps grootte in de peuterspeelzaalgroepen is 14 kinderen. De gemiddelde staf-kindratio is 1 beroepskracht of volwassene op 7 kinderen. Het gemiddelde opleidingsniveau van de pedagogisch medewerkers is MBO-3 of MBO-4. De werkervaring van de peuterspeelzaalmedewerkers is 5-10 jaar; de gemiddelde aanstellingsomvang is 17-24 uur (2 à 3 dagen) per week. Het aandeel allochtone kinderen in de onderzochte peuterspeelzaallocaties ligt gemiddeld tussen 30 en 40 procent, het aandeel allochtone medewerkers tussen de 10 en 20 procent.

Vergelijking tussen peuterspeelzalen met en zonder vve Kwaliteit van de interactievaardigheden

Hoewel het aantal peutergroepen zonder vve-programma in de observaties klein is, is gekeken of er verschillen zijn tussen deze reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzaalgroepen met vve-programma op de interactiekwaliteit. Hieruit komt naar voren dat de speelzalen met vve wat lager scoren op het aspect 'positieve sfeer' dan de groep zonder vve-programma.

Algemene proceskwaliteit

Er zijn verder geen verschillen tussen peuterspeelzalen met en zonder vve-programma in de gerichtheid op educatieve activiteiten en materialen.

Structurele kwaliteit

In de peuterspeelzalen met vve is de staf-kindratio iets gunstiger (1 op 6) dan op de reguliere peuterspeelzaalgroepen (1 op 7), maar dit geringe verschil is niet significant. Verder hebben peuterspeelzaalmedewerkers die werken met een vve-programma, een grotere aanstelling dan peuterspeelzaalmedewerkers op een reguliere peuterspeelzaal. Op peuterspeelzalen met een vve-programma is, zoals verwacht, het aandeel allochtone kinderen hoger dan op instellingen zonder vve-programma.

Vergelijking tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven

Kwaliteit van de interactievaardigheden

Bij kinderdagverblijven zien we hetzelfde patroon als bij peuterspeelzalen op de CLASS-resultaten: een goede score op het bieden van ondersteuning van de emotionele ontwikkeling een redelijke score op gedragsregulering en mindere resultaten bij de geobserveerde aspecten die horen bij de educatieve ondersteuning. Er zijn wel verschillen tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven op twee van de geobserveerde domeinen, gedragsregulering en educatieve ondersteuning: peuterspeelzalen scoren hier hoger op dan kinderdagverblijven.

Algemene proceskwaliteit

Peuterspeelzalen scoren iets hoger op taal- en rekenactiviteiten en -materialen dan kinderdagverblijven.

Structurele kwaliteit

In peuterspeelzalen zijn de groepen gemiddeld iets groter en is de staf-kindratio gemiddeld iets ongunstiger (1 beroepskracht of volwassene op 7 kinderen) dan in kinderdagverblijven (1 beroepskracht op 5 kinderen). Het gemiddelde opleidingsniveau van de pedagogisch medewerkers in peuterspeelzalen en kinderdagverblijven verschilt niet wezenlijk. In beide soorten instellingen ligt het niveau op MBO-3 of MBO-4. De werkervaring van de medewerkers in peuterspeelzalen is groter dan die in kinderdagverblijven. De gemiddelde aanstellingsomvang van medewerkers op kinderdagverblijven is

groter dan van peuterspeelzaalmedewerkers. Op peuterspeelzalen is het aandeel allochtone kinderen hoger dan op kinderdagverblijven.

Het NCKO-onderzoek

Peuterspeelzalen

Kwaliteit van de interactievaardigheden

Voor wat betreft de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers in peuterspeelzalen is er een duidelijk verschil tussen de scores op de basale vaardigheden (*Sensitieve responsiviteit, Respect voor autonomie, Structureren en grenzen*) en de scores op educatieve vaardigheden (*Praten en uitleggen, Ontwikkelingsstimulering en Begeleiden van interacties*). Op de basale vaardigheden werden gemiddeld voldoende tot goede scores behaald maar voor de educatieve vaardigheden waren deze gemiddeld matig tot onvoldoende. Een onvoldoende niveau is weinig geobserveerd voor de basale vaardigheden. Bij de vaardigheden *Ontwikkelingsstimulering* en *Begeleiden van interacties* waar de scores het laagst waren, kwamen onvoldoendes daarentegen in de overgrote meerderheid voor.

Naast gegevens over beroepskrachten zijn gegevens verzameld over de kwaliteit van de interactievaardigheden van vrijwilligers. Deze laten zien dat de gemiddelde scores van vrijwilligers op alle interactievaardigheden iets lager zijn dan de scores van de pedagogisch medewerkers, waarbij de grootste verschillen te zien zijn op *Sensitieve responsiviteit* en *Begeleiden van interacties*.

Algemene proceskwaliteit

Bijna alle bezochte peuterspeelzaalgroepen (96%) scoren matig op de totaalscore voor algemene proceskwaliteit. Het onderdeel *Activiteiten* laat de meeste onvoldoendes zien (54%) en voor deze subschaal werden geen groepen aangetroffen die in de categorie *goed* vielen. De subschaal *Programma* bevatte het meeste aantal groepen in de categorie *goed* (46%).

Structurele kwaliteit

De gemiddelde groep telt 11,8 peuters en de staf-kindratio is gemiddeld 1 op 6. De meerderheid (75%) van de pedagogisch medewerkers heeft een opleiding op mbo-niveau gedaan. Bij de mbo'ers kwam zowel niveau 3 als 4 voor (respectievelijk 54% en 18%). Staf op hbo-niveau vormde een minderheid (24%) en slechts één pedagogisch medewerker volgde een opleiding op universitair niveau. De meerderheid (67%) van de vrijwilligers heeft een opleiding op mbo-

niveau gedaan. De aanstelling van de leidsters, die zo'n 7 jaar ervaring hebben, is gemiddeld 10,9 uur.

Vergelijking tussen peuterspeelzalen met en zonder vve Kwaliteit van interactievaardigheden

Er zijn geen verschillen gevonden tussen reguliere peuterspeelzaalgroepen en groepen met vve bij de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers. Reguliere peuterspeelzaalgroepen en peuterspeelzaalgroepen met vve laten dus geen verschillen zien bij de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers.

Algemene proceskwaliteit

In een vergelijking tussen reguliere peuterspeelzaalgroepen en peuterspeelzaalgroepen met vve zijn er geen verschillen in algemene proceskwaliteit aangetroffen. De vve-groepen scoren alleen beduidend beter op één onderdeel, namelijk *Boeken*. In deze groepen zijn meer boeken aanwezig die toegankelijk zijn voor kinderen en ook worden meer taalactiviteiten ondernomen.

Structurele kwaliteit

In vergelijking tussen reguliere peuterspeelzaalgroepen en peuterspeelzaalgroepen met vve vinden we, in de verwachte richting, een significant verschil voor staf-kindratio. In reguliere peuterspeelzaalgroepen is het aantal kinderen per pedagogisch medewerker groter dan in vve-groepen.

Vergelijking tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven Kwaliteit van de interactievaardigheden

Pedagogisch medewerkers in peuterspeelzalen reageren enigszins sensitief-responsiever dan pedagogisch medewerkers in peutergruppen van kinderdagverblijven. Daarentegen scoren pedagogisch medewerkers in peutergruppen in kinderdagverblijven significant hoger op het *Begeleiden van interacties* tussen kinderen dan pedagogisch medewerkers in peuterspeelzalen.

Algemene proceskwaliteit

In vergelijking met de peiling van de kwaliteit van de peutergruppen in kinderdagverblijven in 2012 met de kwaliteit van de peuterspeelzalen is de kwaliteit van peuterspeelzaalgroepen relatief lager op de *Totaalscore* voor

algemene proceskwaliteit en voor de subschalen *Programma* en *Activiteiten*. Voor de subschaal *Activiteiten* betekent dit dat peuterspeelzaalgroepen minder goed materialen en activiteiten aanbieden die gericht zijn op *muziek en beweging, blokken, zand en water, rekenen en cijfers* en *natuur/wetenschap* dan peutergroepen in kinderdagverblijven. Bij de subschaal *Programma*, waar ondermeer wordt gelet op de balans tussen actief en rustig spel, binnen- en buitenactiviteiten en de individuele behoefte van kinderen, zien we dat peutergroepen uit kinderdagverblijven hier relatief hoger op scoren.

Structurele kwaliteit

Pedagogisch medewerkers in peutergroepen in kinderdagverblijven hebben gemiddeld een twee keer zo grote aanstelling als pedagogisch medewerkers in peuterspeelzaalgroepen. Dit is niet verwonderlijk gezien het feit dat peuterspeelzaalgroepen kortere openingstijden hebben en minder dagen per week opvang aanbieden dan peutergroepen in kinderdagverblijven.

4 Resultaten uit beide onderzoeken naast elkaar gezet

Op de onderdelen waarop een directe vergelijking mogelijk is tussen de gegevens uit het pre-COOL-onderzoek en het NCKO-onderzoek zetten we hieronder per onderzoeksvraag de onderzoeksuitkomsten naast elkaar. De uitkomsten zijn overigens ook in tabelvorm naast elkaar gezet in Tabel 1 (kwaliteit van de interactievaardigheden) en Tabel 2 (algemene proceskwaliteit van de groepen) in twee bijlagen.

Peuterspeelzalen

Kwaliteit van de interactievaardigheden

Beide studies laten zien dat de medewerkers in peuterspeelzalen relatief sterk zijn in emotionele ondersteuning en de basale interactievaardigheden sensitiviteit, respect voor autonomie en structureren en grenzen stellen. De gerichte stimulering van de ontwikkeling van de peuters steekt hierbij af en is duidelijk zwakker.

Algemene proceskwaliteit

In het NCKO-onderzoek zijn aspecten die de algemene proceskwaliteit representeren uitgebreider geobserveerd dan in het pre-COOL-onderzoek. De resultaten uit de beide onderzoeken geven voor de algemene proceskwaliteit dus eerder een complementair dan een vergelijkend beeld. Kijken we naar alle voorschoolse instellingen in beide onderzoeken tezamen dan zien we een matige totaalscore voor de algemene proceskwaliteit zoals gemeten met het ECERS-R instrument uit het NCKO-onderzoek. Een relatief zwak onderdeel is de kwaliteit van de geboden activiteiten. In het pre-COOL-onderzoek werden lage scores gevonden voor de kwaliteit van de educatieve

activiteiten en materialen op het gebied van taal en rekenen, zoals gemeten met de ECERS-E.

Structurele kwaliteit

De beide studies vinden in de reguliere peuterspeelzalen een gemiddelde groeps grootte van 14 kinderen en een staf-kindratio van 1 volwassenen op 7 kinderen. Het gemiddelde opleidingsniveau van de medewerkers is minimaal MBO-3. De structurele kwaliteitskenmerken voor groeps grootte, staf-kindratio en beroepsopleiding op de geobserveerde groepen zijn in overeenstemming met de regelgeving.

Peuterspeelzalen met en zonder vve

Kwaliteit van de interactievaardigheden

Tussen peuterspeelzalen met en zonder vve-programma zien we over het algemeen in de twee onderzoeken geen verschillen als het gaat om de kwaliteit van de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers in de omgang met de kinderen. Uit beide onderzoeken komt naar voren dat peuterspeelzalen zonder en met vve-programma even sterk zijn in emotionele ondersteuning, in gelijke mate het gedrag van kinderen reguleren en even matig tot zwak zijn als het gaat om educatieve stimulering. In het pre-COOL-onderzoek werd wel gevonden dat de sfeer op de reguliere peuterspeelzaal iets positiever is beoordeeld dan op de peuterspeelzaal met vve. Gelet op het kleine aantal reguliere peuterspeelzaalgroepen in de pre-COOL-observaties moeten we voorzichtig zijn met het trekken van conclusies. Een mogelijke verklaring is dat op deze vve-groepen met een hoger aandeel kinderen uit risicogroepen omstandigheden aanwezig zijn die die het moeilijker maken om te zorgen voor een positief groepsklimaat, zoals de aanwezigheid van meer kinderen met gedragsproblemen.

Algemene proceskwaliteit

Op de algemene proceskwaliteit zijn er geen wezenlijke verschillen tussen peuterspeelzalen met en zonder vve-programma.

Structurele kwaliteit

In vergelijking tussen reguliere peuterspeelzaalgroepen en peuterspeelzaalgroepen met vve is er in beide studies een verschil voor staf-kindratio gevonden. In reguliere peuterspeelzaalgroepen is het aantal kinderen

per pedagogisch medewerker iets groter dan in vve-groepen. Op de kenmerken groeps grootte of opleidingsniveau van de medewerkers vinden we in beide onderzoeken geen verschillen. Alleen het pre-COOL-onderzoek laat zien dat medewerkers in peuterspeelzalen met vve een grotere aanstellingsomvang hebben dan peuterspeelzalen zonder vve. We nemen aan dat in deze peuterspeelzalen naast het uitvoerend werk meer taakuren beschikbaar zijn voor andere taken, zoals werkontwikkeling, overleg en scholing.

Vergelijking tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven

Kwaliteit van de interactievaardigheden

In geen van beide onderzoeken zien we verschillen tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven in de mate waarin kinderen emotionele ondersteuning wordt geboden. Uit het pre-COOL-onderzoek blijkt dat de pedagogisch medewerkers van de peuterspeelzalen iets beter in staat zijn om het gedrag van kinderen in de groepen te reguleren dan de collega's van de kinderdagverblijven. Gedragsregulatie verwijst naar het creëren van voorwaarden voor leren (gedrag reguleren; beschikbare tijd benutten voor leren). Op het vergelijkbare aspect 'structureren en grenzen stellen' zoals geobserveerd in het NCKO-onderzoek zien we echter geen verschil tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Structureren en grenzen stellen heeft betrekking op de wijze waarop de pedagogisch medewerkers kinderen ondersteunen in het vertonen van wenselijk gedrag, en het functioneren in de groep en taken en activiteiten zodanig structureert dat kinderen hiervan optimaal profiteren. In het pre-COOL-onderzoek laten de peuterspeelzalen een positiever beeld zien op het gebied van educatieve ondersteuning in vergelijking met de geobserveerde kinderdagverblijven.

In het NCKO-onderzoek scoren kinderdagverblijven in vergelijking met peuterspeelzalen hoger voor begeleiden van interacties tussen kinderen. Begeleiden van interacties in het NCKO-onderzoek heeft betrekking op het bevorderen van positieve interacties tussen kinderen: kinderen leren om samen te werken, naar elkaar te luisteren, te leren delen, of leren om een ander kind iets te geven.

De resultaten uit beide onderzoeken samenvattend zien we op geen van de geobserveerde aspecten verschillen tussen pedagogisch medewerkers van peuterspeelzalen met vve en reguliere peuterspeelzalen. Een uitzondering is de lagere score in de vve-peuterspeelzalen op 'positieve sfeer' in het pre-COOL-

onderzoek. In de vergelijking tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven zien we dat peuterspeelzalen vaker hogere observatiescores laten zien op de gehanteerde kwaliteitsmaten voor gedragsregulering en educatieve ondersteuning dan de kinderdagverblijven. Kinderdagverblijven scoren beter op het begeleiden van interacties tussen kinderen. Tegelijkertijd geldt – ondanks deze kleine verschillen – voor de drie typen kindercentra gezamenlijk dat de educatieve stimulering zwak is, afgaand op de interactievaardigheden en de algemene proceskwaliteit.

Algemene proceskwaliteit

Er zijn enige verschillen tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven op de algemene proceskwaliteit. Kinderdagverblijven scoren op deze kwaliteitsmaat iets hoger. Het verschil met de peuterspeelzalen zien we vooral op de aspecten ‘activiteiten’ en ‘programma’. Deze laatste uitkomst is verrassend, want een strakker gepland of meer expliciet aanwezig programma zouden we immers eerder bij de peuterspeelzalen verwachten. Bij ‘ruimte en meubilering’ zijn er geen verschillen tussen de beide voorschoolse sectoren.

Op het ECERS-E instrument, gericht op het in kaart brengen van de kwaliteit van de educatieve stimulering, zijn eveneens enkele verschillen gevonden. De peuterspeelzalen scoren iets hoger op de schalen ‘taal’ en ‘rekenen’. Het ECERS-R instrument uit het NCKO-onderzoek laat zowel in vergelijking met de reguliere peuterspeelzalen als de kinderdagverblijven een verschil zien ten gunste van de vve-peuterspeelzaal voor het onderdeel ‘boeken’.

Kort samengevat, het kinderdagverblijf laat iets hogere scores zien op meer algemene kenmerken van de algemene proceskwaliteit, de peuterspeelzaal doet het iets beter op op aspecten die cognitieve stimulering meten.

Structurele kwaliteit

In beide onderzoeken is gevonden dat de peuterspeelzaalgroepen gemiddeld iets groter zijn en de staf-kindratio iets ongunstiger is dan in kinderdagverblijven. Het gemiddelde opleidingsniveau van de medewerkers in peuterspeelzalen en kinderdagverblijven verschilt niet. Wel hebben medewerkers in peuterspeelzalen gemiddeld meer werkervaring dan medewerkers in kinderdagverblijven. Medewerkers in kinderdagverblijven hebben gemiddeld een grotere aanstelling dan medewerkers in peuterspeelzalen. Dit is niet verwonderlijk, gezien de kortere openingstijden van peuterspeelzaalgroepen en het feit dat zij minder dagen per week opvang

bieden dan peutergroepen in kinderdagverblijven. In het pre-COOL-onderzoek zijn gegevens verzameld over het aandeel kinderen uit etnische minderheidsgroepen in de instellingen en daaruit blijkt dat op peuterspeelzalen het aandeel kinderen uit etnische minderheden groter is dan op kinderdagverblijven.

5 Slotopmerkingen

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te geven in de pedagogische kwaliteit van peuterspeelzalen. Hierbij zijn de resultaten uit twee onderzoeken, het pre-COOL-onderzoek en het NCKO-onderzoek met elkaar in verband gebracht. In beide onderzoeken werden peuterspeelzalen met en zonder vve-programma met elkaar vergeleken.

De vergelijking van de resultaten uit beide onderzoeken laat zien dat peuterspeelzalen goed scoren op het bieden van ondersteuning van de emotionele ontwikkeling. De scores voor educatieve kwaliteit daarentegen zijn laag tot gemiddeld. Peuterspeelzalen laten weliswaar meer ontwikkelingsstimulering zien dan kinderdagverblijven maar het verschil is klein. De algemene conclusie is dat de geobserveerde pedagogisch medewerkers in peuterspeelzalen goed in staat zijn om te zorgen voor een emotioneel ondersteunend klimaat waarin peuters zich veilig voelen en waar sprake is van positieve sociale relaties en plezierige interacties, met volwassenen en tussen kinderen onderling. Dat is een belangrijk resultaat, omdat een emotioneel ondersteunend klimaat belangrijk is voor het welbevinden van een kind en een voorwaarde voor kinderen om zich goed te kunnen ontwikkelen. Maar als het gaat om vaardigheden die de ontwikkeling van kinderen stimuleren is er binnen alle typen voorschoolse voorzieningen (peuterspeelzalen met of zonder vve-programma en kinderdagverblijven) nog veel ruimte voor verbetering.

Dit onderzoek is uitgevoerd in het perspectief van de Wet Ontwikkelingsstimulering door Kwaliteit en Educatie (Wet OKE). Deze wet streeft twee doelen na, de borging van de kwaliteit van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen en de bestrijding van vroege taalachterstanden bij kinderen

tot zes jaar. Op basis van de onderzoeksresultaten concluderen we dat het van belang is om de educatieve kwaliteit van de voorschoolse voorzieningen te verhogen om deze doelen te realiseren.

Er zijn maar weinig verschillen in pedagogische kwaliteit tussen peuterspeelzalen die een vve-programma uitvoeren en reguliere peuterspeelzalen. Een hogere kwaliteit werd in de vve-peuterspeelzalen wel verwacht, gelet op de continue investeringen die vanuit de landelijke overheid worden gedaan in het vve-beleid. Gegevens uit ander onderzoek en van de Inspectie van het Onderwijs tonen aan dat in de vve-instellingen hard wordt gewerkt om een hoge pedagogische kwaliteit te bereiken⁴. Dat de resultaten achterblijven bij de verwachtingen heeft mogelijk te maken met de moeilijker werkomstandigheden die de achterstandsproblematiek in deze instellingen met zich meebrengt. De groep die een vve-aanbod krijgt heeft een lager ontwikkelingsniveau en een meer problematische achtergrond dan de groep van een reguliere instelling zonder vve. Het is denkbaar dat het in peutergroepen met veel taalzwakke kinderen moeilijker is om kwalitatief goede groepsinteracties te realiseren dan in reguliere voorschoolse voorzieningen. In ieder geval zien we dat het curriculum dat de vve-programma's bieden in de vve-instellingen nog beter vertaald zou kunnen worden naar het pedagogisch handelen in de groepen. In dit kader wordt veel verwacht van scholing op de werkvloer door middel van coaching, teamgerichte professionalisering en begeleide reflectie op het eigen handelen. Op dit moment wordt door het ministerie van OCW een proef uitgevoerd met als doel om de kwaliteit in de voor- en vroegschoolse educatie te verbeteren. Hierbij wordt onder meer geëxperimenteerd met de inzet van een HBO-opgeleide begeleider naast de pedagogisch medewerker op de peuterspeelzaalgroepen. Onderzoek moet uitwijzen of deze impuls leidt tot een kwaliteitsverbetering in de peutergroepen⁵.

Dit onderzoek is gebaseerd op gegevens die verzameld werden in 2012 en 2013. Het ministerie van Onderwijs Cultuur en wetenschap heeft vanaf 2012 extra geïnvesteerd in de kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie, onder

4 Veer e.a.2013; 2014; Leseman & Slot, 2013; Driessen, 2012; Inspectie van het Onderwijs, 2013.

5 Oberon (2013).

andere door de Bestuursafspraken met de G37⁶. Het kost tijd voordat deze investeringen ook daadwerkelijk zijn doorgedrongen tot de uitvoeringspraktijk. Bovendien valt de vraag naar de eventuele invloed van deze recente overheidsinvestering op de pedagogische kwaliteit in de peuterspeelzalen buiten het bestek van dit onderzoek. Om meer zicht te krijgen op de invloed die het landelijk beleid uitoeft op de kwaliteit in voorschoolse voorzieningen in de komende jaren is een monitoring op landelijk niveau gewenst. We geven in overweging om te onderzoeken of een periodieke en landelijk representatieve monitoring een instrument kan zijn om meer zicht te krijgen op de kwaliteit. De instrumenten die zijn gebruikt in het pre-COOL-onderzoek en het NCKO-onderzoek bieden hiervoor een mogelijkheid. Ook kan overwogen worden om de Inspectie van het Onderwijs in samenwerking met de GGD periodiek over de kwaliteit te laten rapporteren op basis van landelijke steekproeven.

Op basis van de bevindingen formuleren we de volgende aanbevelingen voor het beleid:

- Richt de aandacht op vormen van scholing en professionalisering die tot doel hebben om de kwaliteit van groepsinteracties en ontwikkelingsstimulering in groepen te verhogen. Koppel hier onderzoek aan, zodat inzicht ontstaat in de effectiviteit en werkzaamheid hiervan in peutergroepen.

- Zorg in het licht van het overheidsdoel (kwaliteitsverhoging in voorschoolse voorzieningen) voor systematische landelijke monitoring van de kwaliteit in peuterspeelzalen en kinderdagverblijven over meerdere jaren, om inzicht te verkrijgen in de effectiviteit van dit beleid.

6 Voor de periode 2012-2015 ontvangen de G37 jaarlijks 95 miljoen euro om te investeren in vve, schakelklassen en zomerscholen. Brief aan de Tweede Kamer van minister Van Bijsterveldt-Vliegthart, 25 november 2011.

Literatuur

- Driessen, G. (2012). *Variatie in Voor- en Vroegschoolse Educatie*. Een onderzoek naar uitleenlopende wijzen waarop in gemeenten vorm wordt gegeven aan VVE. Nijmegen: ITS.
- Fukkink, R.G., Helmerhorst, K.O.W., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., De Kruif, R.E.L., Tavecchio, L.W.C., & Riksen-Walraven, J.M.A. (2011). *Pedagogische kwaliteit van de kinderopvang en de ontwikkeling van jonge kinderen: Een longitudinale studie*. Amsterdam: NCKO.
- Fukkink, R.G., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., Helmerhorst, K.O.W., Bollen, I., & Riksen-Walraven, J.M.A. (2013). *Pedagogische kwaliteit van de kinderopvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2012*. Amsterdam: NCKO.
- Harms, T., Clifford, R. M., & Cryer, D. (1989). *Early Childhood Environment Rating Scale-Revised*. New York: Teachers College Press.
- Inspectie van het Onderwijs (april 2013). *Extra aandacht nodig voor achterstanden bij het jonge kind*. Eindrapport bestandsopname voor- en vroegschoolse educatie in Nederland.
- Karssen, M. Veen, I. van der, Veen, A., Daalen, M. van, & Roeleveld, J. (2013). *Effecten van deelname aan en kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie op de ontwikkeling van kinderen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 894.
- Leseman, P., & Slot, P. (2013). *Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland. Relaties met structurele kenmerken, organisatiekenmerken en gebruik van educatieve programma's*. Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Oberon (2013). *Implementatie-onderzoek Startgroepen peuters. Tweede meting*. Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Utrecht: Oberon.
- Pianta, R., La Paro, K., & Hamre, B. (2008). *Classroom Assessment Scoring System. Manual pre-K*. Baltimore, London, Sydney: Paul Brooks Publishing.
- Pre-COOL consortium (2012). *Pre-COOL cohortonderzoek. Technisch rapport tweejarigcohort, eerste meting, 2010-2011*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 877.

- Pre-COOL consortium (2014). Pre-COOL cohortonderzoek. *Technisch rapport tweejarigecohort, tweede meting, 2011-2012*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Sylva, K., Siraj-Blatchford, i., & Taggart, B. (2006). *Assessing quality in the early years*. Early Childhood Environment Rating Scale Extension (ECERS-E). Four curricular subscales. Revised Edition. Trentham Books, Stoke on Trent, UK and Sterling USA.
- Veen, A., Veen, I. van der, & Driessen, G. (2012). *Het bereik van allochtone kinderen met voor- en vroegschoolse Educatie*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut (rapport 874).
- Veen, A., Karssen, M., Daalen, M. van, & Roeleveld, J. (2013). *De aansluiting tussen voor- en vroegschoolse educatie en tussen vroegschoolse educatie en groep 3*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut (rapport 892).
- Veen, A., Veen, I. van der, Karssen, M., & Roeleveld, J. (2013). *Deelname aan voor- en vroegschoolse educatie en de ontwikkeling van kinderen. Twee onderzoeken in het kader van de BOPO-programmalijn 'Effecten van beleidsontwikkelingen in het onderwijsachterstandsbeleid'*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut (rapport 901).
- Veen, A., Daalen, M. van, & Blok, H. (2014). *De Wet OKE; beleidsreconstructie en implementatie in twaalf gemeenten*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut (rapport 918).

Bijlage

Tabel 1 Uitkomsten uit het pre-COOL- en het NCKO-onderzoek, kwaliteit van de interactievaardigheden

Kwaliteit interactievaardigheden	Resultaten pre-COOL en NCKO	Conclusie pre-COOL en NCKO	Vergelijking sectoren	Conclusie vergelijking sectoren
Emotionele ondersteuning	<p>Pre-COOL Gemiddelde <i>emotionele ondersteuning</i>: 5.18 (7-puntschaal) → Hoge middenscore</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>basale interactievaardigheden</i>: 4.98 (7-puntschaal) → Voldoende tot goed</p>	De emotionele ondersteuning door de staf is overwegend redelijk goed.	<p>Pre-COOL Positieve sfeer: PSZ = KDV Afwezigheid negatieve sfeer: PSZ = KDV Sensitiviteit: PSZ = KDV Rekening houdend kindperspectief: PSZ = KDV</p> <p>Positieve sfeer: PSZ regulier > PSZ vve Afwezigheid negatieve sfeer: PSZ regulier = PSZ vve Sensitiviteit: PSZ regulier = PSZ vve Rekening houdend kindperspectief: PSZ regulier = PSZ vve</p> <p>NCKO Sensitieve responsiviteit: PSZ = KDV Respect voor autonomie: PSZ = KDV Structuren en grenzen stellen: PSZ = KDV</p> <p>Sensitieve responsiviteit: PSZ regulier = PSZ vve Respect voor autonomie: PSZ regulier = PSZ vve Structuren en grenzen stellen: PSZ regulier = PSZ vve</p>	Er zijn weinig verschillen tussen de sectoren voor de emotionele ondersteuning

Kwaliteit interactievaardigheden	Resultaten pre-COOL en NCKO	Conclusie pre-COOL en NCKO	Vergelijking sectoren	Conclusie vergelijking sectoren
Gedragsregulering/ Structureren en grenzen stellen	<p>Pre-COOL Gemiddelde <i>gedragsregulering</i>: 4.55 (7-puntschaal) → Hoge middenscore</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>structureren en grenzen stellen</i>: 4.98 (7-puntschaal) → Voldoende tot goed</p>	Er is een redelijk goed niveau voor gedragsregulering en structureren en grenzen stellen.	<p>Pre-COOL Gedragsregulering: PSZ > KDV Gedragsregulering: PSZ regulier = PSZ vve</p> <p>NCKO Structureren en grenzen stellen: PSZ = KDV Structureren en grenzen stellen: PSZ regulier = PSZ vve</p>	Er zijn geen grote verschillen tussen sectoren voor gedragsregulatie.
Educatieve ondersteuning	<p>Pre-COOL Gemiddelde <i>educatieve ondersteuning</i>: 3.05 (7-puntschaal) → Lage middenscore</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>educatieve interactievaardigheden</i>: 3.07 (7-puntschaal) → Onvoldoende</p>	Educatieve ondersteuning is van relatief laag niveau.	<p>Pre-COOL Faciliteren van leren en ontwikkeling: PSZ > KDV Kwaliteit van feedback: PSZ > KDV Stimuleren van de taalontwikkeling: PSZ > KDV</p> <p>Faciliteren van leren en ontwikkeling: PSZ regulier = PSZ vve Kwaliteit van feedback: PSZ regulier = PSZ vve Stimuleren van de taalontwikkeling: PSZ regulier = PSZ vve</p> <p>NCKO Praten en uitleggen: PSZ = KDV Ontwikkelingsstimulering: PSZ = KDV Begeiden van interacties: PSZ < KDV</p> <p>Praten en uitleggen: PSZ regulier = PSZ vve Ontwikkelingsstimulering: PSZ regulier = PSZ vve Begeiden van interacties: PSZ regulier = PSZ vve</p>	<p>Er is geen consistent verschil tussen PSZ en KDV voor educatieve stimulering.</p> <p>Er zijn geen verschillen tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met vve voor educatieve stimulering.</p>

Tabel 2 Uitkomsten uit het pre-COOL- en het NCKO-onderzoek, algemene proceskwaliteit van de groepen

Algemene proceskwaliteit	Resultaten pre-COOL en NCKO	Conclusie pre-COOL en NCKO	Vergelijking sectoren	Conclusie vergelijking sectoren
Totaal score algemene proceskwaliteit	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>totaal score ECERS-R</i>: 3.71 (7-puntschaal) → Matig</p>	De algemene proceskwaliteit op de groep is gemiddeld matig.	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Totaal score ECERS-R: PSZ < KDV Totaal score ECERS-R: PSZ regulier = PSZ vve</p>	<p>De algemene proceskwaliteit is significant lager in peuterspeelzalen dan in kinderdagverblijven.</p> <p>Er zijn geen verschillen tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met vve op gebied van algemene proceskwaliteit.</p>
Ruimte en meubilering	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>ruimte en meubilering</i>: 4.14 (7-puntschaal) → Matig</p>	De kwaliteit van de ruimte en meubilering is gemiddeld matig.	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Ruimte en meubilering: PSZ = KDV Ruimte en meubilering: PSZ regulier = PSZ vve</p>	Er zijn geen verschillen tussen sectoren voor ruimte en meubilering.
Activiteiten	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>activiteiten</i>: 2.99 (7-puntschaal) → Onvoldoende</p>	De kwaliteit van activiteiten is gemiddeld onvoldoende.	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Activiteiten: PSZ < KDV Activiteiten: PSZ regulier = PSZ vve</p>	<p>De kwaliteit van activiteiten is significant lager in peuterspeelzalen dan in kinderdagverblijven.</p> <p>Er zijn geen verschillen tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met vve voor activiteiten.</p>

Algemene proceskwaliteit	Resultaten pre-COOL en NCKO	Conclusie pre-COOL en NCKO	Vergelijking sectoren	Conclusie vergelijking sectoren
Programma	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>ruimte en meubilering</i>: 4.72 (7-puntschaal) → Matig</p>	De kwaliteit van het programma is gemiddeld matig.	<p>Pre-COOL -</p> <p>NCKO Programma: PSZ = KDV Programma: PSZ regulier = PSZ vve</p>	<p>De kwaliteit van het programma is significant lager in peuterspeelzalen dan in kinderdagverblijven.</p> <p>Er zijn geen verschillen tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met vve voor het programma.</p>
Geletterdheid/Boeken	<p>Pre-COOL Gemiddelde <i>geletterdheid/taal</i>: 2.68 (7-puntschaal) → Onvoldoende</p> <p>NCKO Gemiddelde <i>boeken</i>: 3.42 (7-puntschaal) → Matig</p>	De kwaliteit van geletterdheid/boeken is gemiddeld onvoldoende tot matig.	<p>Pre-COOL Geletterdheid/taal: PSZ > KDV Geletterdheid/taal: PSZ regulier = PSZ vve</p> <p>NCKO Boeken: PSZ = KDV Boeken: PSZ regulier > PSZ vve</p>	<p>De kwaliteit van geletterdheid/taal is significant hoger in peuterspeelzalen dan in kinderdagverblijven.</p> <p>Er zijn geen verschillen tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met vve voor geletterdheid. Op peuterspeelzalen met vve zijn significant meer boeken aanwezig dan in reguliere peuterspeelzalen.</p>
Gecijferdheid/Rekenen	<p>Pre-COOL Gemiddelde <i>gecijferdheid/rekenen</i>: 1.68 (7-puntschaal) → Onvoldoende</p> <p>NCKO -</p>	De kwaliteit van gecijferdheid/rekenen is gemiddeld onvoldoende.	<p>Pre-COOL Gecijferdheid/rekenen: PSZ > KDV Gecijferdheid/rekenen: PSZ regulier = PSZ vve</p> <p>NCKO -</p>	<p>De kwaliteit van gecijferdheid/rekenen is significant hoger in peuterspeelzalen dan in kinderdagverblijven.</p> <p>Er zijn geen verschillen tussen reguliere peuterspeelzalen en peuterspeelzalen met vve voor gecijferdheid/rekenen.</p>